

NIKO KAVČIČ

USTANOVITEV, RAZVOJ IN AKCIJE LOŠKE ČETE V LETU 1942

Na temelju priprav, ki jih je izvedla Komunistična partija že leta 1941, sta oba činitelja, tako subjektivni kot objektivni omogočila, da se je narodnoosvobodilno gibanje na območju Loke v naslednjem letu 1942 vsestransko utrdilo in razvilo. V gibanje narodnoosvobodilne boje so se povezovale nove napredne sile, ki so svojo visoko zavest in moralno moč črpale v novi, življenjsko nujni povezavi z enotami mlade udarne partizanske vojske. Le-te so se v neizprosni borbi iz dneva v dan jačale in jeklenile svojo udarno moč. Za svoje operativno področje pa so si izbrale položaje sredi goste mreže okupatorjevih postojank.

Z naslednjim sestavkom želim predvsem kronološko osvetliti važnejše dogodke v razvoju NOB na terenu Loke in njenega zaledja, s tem pa nadaljevati opisovanje njene zgodovine, kot je to začel tov. Florijan v prvi številki Loških razgledov. Istočasno naprošam preživele borce in aktiviste, ki so v tem razdobju NOB kakorkoli sodelovali, da vsa morebiti nepravilno osvetljena dejstva popravijo ter tako še sami s svojimi spomini prispevajo k objektivnemu prikazu zgodovine NOB iz prvih let njenega razvoja.

Kako so se v decembru 1941 pridružili Cankarjevemu bataljonu, ki je taboril pri Presečniku v loških hribih, novi borci iz Loke, je že v lanskih Loških razgledih popisal tov. Florijan. Povsem naravno je bilo pričakovati, da bosta nemška vojaška in politična oblast poostreno reagirali na udarce, ki jima jih je v jesenskih in zimskih mesecih leta 1941 drugega za drugim zadajal zlasti Cankarjev bataljon. Da bi se maščevali za Partizanski vrh in Rovte, za razbito žandarmerijsko postajo v Poljanah, za splošno mobilizacijo in napade v Poljanski in Bohinjski dolini, za vdor in osvoboditev iz loških zaporov in za druge akcije, so pripravili in izvedli obsežen obkoljevalni manever, s katerim naj bi zajeli in uničili partizane.

V dneh okrog 20. decembra 1941 je Poljansko dolino zajel val splošne ljudske vstaje. Cankarjevemu bataljonu se je javilo preko 300 novih borcev. Dne 22. decembra so Nemci ob sodelovanju in podpori SS, policije in vojske poslali v Poljansko dolino dolgo kolono kamionov in hoteli v noči na 23. december preseliti določeno število družin iz Poljanske doline. Cankarjev bataljon, ojačen z velikim številom novih borcev, jim je ta načrt prekrizal. Od Koširja in Jakobca na Valtarskem vrhu, kjer je bataljon taboril, so odšle čete v akcijo. Ene v zasedo na Log in na Visoko, druge v napad na Poljane. Borbe so trajale vso noč od 24. na 25. december in še ves ta in naslednji dan; v njih je 24. decembra zvečer na Visokem padel loški prvoborec Ivan Maček iz Puštala. Dne 26. decembra zvečer sta tovariša Pavle Kavčič-Miha in Gašper Dolinar vodila bataljon skozi obroč nemških

Ivan Maček, loški prvoborec iz Puštala, je odšel v partizane 7. decembra 1941. Padel je v borbi na Visokem 24. decembra 1941

zased na Šefert in naprej po Sopotnici do Rohotnika, drugi dan pa je odšel preko Zalubnikarja čez selško cesto in Knape k Sv. Mohorju. Od tu je 2. četa 30. decembra krenila v akcijo na Dobravo pri Podnartu, od koder se je 31. decembra popoldne vrnila v Dražgoše, kamor je dopoldne že bila prišla tudi 1. četa. V dvorani bivšega Sokolskega doma so partizani za Silvestrovo priredili prvi veliki miting, katerega so se v velikem številu udeležili tudi ljudje iz dolin. Posamezni vodi ali čete so redno odhajale v Radovljico, Lancovo, Kropo in Bohinj, patrulje pa so obiskovale bližnje vasi, kjer so jih povsod z navdušenjem sprejemali. Pripravljale so ljudi na upor in jim pojasnjevale pomen narodnoosvobodilne borbe.

Cankarjev bataljon je v teh kratkih štirinajstih dneh pod vodstvom herojev Staneta Žagarja in Jožeta Gregorčiča opravil veliko propagandno delo. Junaška borba v Dražgošah, ki je trajala od 9. do 11. januarja, tri dni in tri noči, pa je odjeknila po vsej Sloveniji. Prebivalstvo Gorenjske

je v tej partizanski vojski že videlo svojega edinega zaščitnika, kajti več kot jasno je postalo vsem, da so samo udarne partizanske sile zadržale in preprečile peklenski Hitlerjev ukaz, ki ga je dal Gauleiterju Kutscheri, naj izseli zavedno gorenjsko ljudstvo, Gorenjsko pa naj tako napravi nemško. Vezi med partizani in ljudstvom so postajale vse tesnejše in le tako je bilo mogoče borbo zmagovito nadaljevati. Bitka v Dražgošah pa je dogodek tolikšnega zgodovinskega pomena, da jo je treba že iz tega razloga samostojno obdelati.

Po boju, v katerem so Nemci pustili na bojišču okoli 1000 mrtvih, se je Cankarjev bataljon sredi najhujše zime umaknil na Jelovico. Medtem je bila 13. januarja 1942 na Mošenjski planini napadena 1. četa, kjer je v 10 ur trajajoči ogorčeni bitki padlo 18 tovarišev. Preostali so se z nadčloveškimi napor pretolkli skozi nemške zasede in globok sneg do Kališke planine, kjer sta bila štab bataljona in 2. četa. Cankarjev bataljon se je tod 14. januarja razdelil na Jeseniško, Kamniško, Selško, Loško in Poljansko četo. Zadnje štiri so 15. januarja v večernem mraku skupaj krenile skozi

Loško četo sta ob ustanovitvi vodila komandir narodni heroj Jaka Bernard in komisar Tone Demšar (zgoraj v sredini; oba padla 9. februarja 1942 na Stirniku). Poleg zadnjega je bilo v njenem sestavu še trinajst Ločanov. V drugi vrsti od leve proti desni: Janko Bernik, Jaka Božnar (padel 6. maja 1942 pri Sv. Andreju), Gašper Dolinar, Justin Dolinar; v tretji vrsti: France Kavčič, Jože Kavčič (padel 15. januarja 1945 na Zlatem polju), Pavle Kavčič, Peter Kavčič (padel 18. marca 1943 v Breznici); v četrti vrsti: Rajko Pipinič, Bojan Potočnik (padel 11. marca 1942 pri Jamniku), Franc Potočnik (umrl 1947) in Drago Vraničar. Fotografije Ivana Frankota ni bilo mogoče dobiti.

Anton Potočnik-Vojtek se je pridružil Loški četi že marca 1942. Na terenu loškega okrožja je opravljal vse do osvoboditve važne vojaške in politične dolžnosti

čete 20 ljudi ni bilo tako enostavno borcem nuditi tri obroke hrane dnevno. Tega ni nihče mogel zahtevati od skromnih kočarjev in kmetov v naših hribih, čeprav svojih že tako bornih shramb pred partizani nikdar niso zapirali. Toplo mleko, kruh ali šilce žganja je bilo vselej na razpolago. Zato je bilo v četni delovni program potrebno vključiti tudi prehranjevalne akcije. Te so bile vselej povezane z vojaškimi, obveščevalnimi in drugimi političnopropagandnimi akcijami. Prvi komandir Loške čete je bil Jaka Bernard iz Bleda, komisar pa Tone Demšar iz Škofje Loke. V sestavu čete so bili Ločani Janko Bernik, Jaka Božnar, Gašper Dolinar, Justin Dolinar, Ivan Franko, France Kavčič, Jože Kavčič, Pavle Kavčič, Peter Kavčič, Rajko Pipinič, Bojan Potočnik, Franc Potočnik in Drago Vraničar, Jože Kraje iz Rakeka, Lojze Pečnik in Franc Štular iz Ljubnega, borec s partizanskim imenom Šiška iz Ljubljane in borec s Primorskega. Poleg naštetih Ločanov pa je Škofja Loka in njena okolica dala že v tem času še nekatere borce, ki so se borili v Selški in Poljanski četi in na Dolenjskem.

Po nekaj dnevih življenja pri Završniku je četa krenila preko Fojk k Jamniku pri Sv. Barbari, kamor je prišla v začetku februarja. Že iz Fojk sta odšla z vojaško nalogo v Selško dolino komandir čete Jaka Bernard in loški prvoborec Tone Demšar, kjer sta naslednji dan, 9. februarja, na Stirpniku junaško padla. Četa je s tega mesta vzdrževala redno kurirsko zvezo s partizani v Dolomitih na ozemlju pod italijansko okupacijo. Tod preko je potekala redna zveza med štabom Cankarjevega bataljona na

goreče Dražgoše čez Zabrekve do Sv. Mohorja, kjer sta ostali Kamniška in Selška četa, Loška in Poljanska pa sta nadaljevali pot preko Planice na Križno goro, kamor sta prispeli 16. januarja zjutraj. Od tod ju je Tine Kalan-Dolinski zvečer odpeljal do Soteske in čez Selščico, nakar sta četi mimo Zalubnikarja odšli k Nacetu v Breznico. Dne 18. januarja je Loška četa tu navezala stik z loškimi aktivisti, zvečer pa se skupaj s Poljansko četo premaknila k Jamniku v Sopotnico. Poljanska četa je izvedla premik v Vinharje, kjer je bila 20. januarja napadena in v borbi izgubila 15 svojih borcev. Loška četa pa se je premaknila k Završniku v Polhovec, kamor je prišla 29. januarja. Četa je nekaj dni porabila za počitek. Tovariši so si uredili svojo opremo, predvsem so v tem času dobro očistili orožje in posušili municijo, poslušali vojaška in politična predavanja, brezpogojne pa so bile seveda straže, patrole in dežurstvo. Lahko si je tudi predstavljati, da

Gorenjskem in Glavnim štabom, ki je deloval na teritoriju »Ljubljanske pokrajine«. Preko Loške čete pri Jamniku, ki je bila prav v bližini meje, kjer so čez Kozjek in Grmado vodile kurirske vezi v Polhograjsko dolino, so prihajali vojaški in politični funkcionarji, partizani, literatura itd. Sredi februarja je prišla sem tudi prva partizanska smučarska enota, 12 borcev po številu. Čas, ki so ga partizani preživeli pri Jamniku, predstavlja zelo delovno razdobje, v katerem je bila vzpostavljena redna zveza z vodstvom narodnoosvobodilnega gibanja na drugi strani meje. Tovarišem v četi je bilo omogočeno nuditi več ideološke in politične vzgoje in jih pripravljati na partizansko taktiko bojevanja.

Dne 11. marca ponoči do 6. ure zjutraj so Nemci v obliki podkve obkolili osamljeno kmetijo pri Jamniku in izvedli srdit napad. Kolone SS-ovcev so podkev krepile in jo naglo zapirale. Sedmim tovarišem se umik ni posrečil, obležali so mrtvi v snegu. Tukaj sta padla tudi dražgoški borec Bojan Potočnik iz Loke in novi komandir čete Janez Bernik iz Medvod. Tako okrnjena je četa ponoči izvedla premik čez italijansko-nemško mejo v vas Belco, od koder je nadaljevala pohod na Babno goro. V sestavu partizanskih enot, ki so na tem področju operirale proti Italijanom, je odslej delovala tudi Loška četa. Ves čas jo je spremljal španski borec tov. Jože Krajc, ki je bil odgovoren za partijsko delo v četi. V neposredni bližini Loke, v rovту nad Crngrobom, pa je ta čas taborila Selška četa. Dne 27. marca je bila zaradi izdajstva obkoljena in napadena. Bitka je potekala v visokem snegu in je v njej padlo 13 borcev, med njimi komisar Cankarjevega bataljona in član Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije narodni heroj Stane Žagar, eden prvih organizatorjev oboroženega odpora na Gorenjskem.

Konec marca je bilo v loških Dolomitih še obilo snega, ko se je četa vrnila čez mejo in se utaborila vrh Igal. Tu sta se ji priključila Karl Notar-Kovač in Janez Kalan-Kosec, prva partizana iz Medvod. Premiki v dolino so bili od tod dolgi in naporni. Sredi aprila si je, še vedno v snegu, četa poiskala novo taborišče pod Toščem. Povsod, kjerkoli se je znova utaborila, vedno so imeli komandir, komisar in drugi funkcionarji čete ali vodov polne roke dela. Prvi z vojaškim, drugi s političnim programom enote, borci so izvrševali dobljene naloge, patrole so bile na raznih straneh v rednih akcijah, kurirji so bili noč in dan na nogah. Pri čebeljnjakih, gospodarskih poslopih, kozolcih itd. so bile raztresene njihove javke širom po vsej Gorenjski, po dolinah in hribovitih predelih. Po najkrajših poteh, preko skrivnih stezic in brvic, so bile tako povezane med seboj vse partizanske

Janez Kalan-Kosec iz Vaš pri Medvodah se je vključil v Loško četo konec marca 1942. Padel je seni 1944 kot komisar batalj. VDV na Primorskem

enote na Gorenjskem, bodisi ona na Žirovskem vrhu, pod Blegašem, na Jelovici, Pokljuki, Mežaklji, pod Karavankami in Krvavcem. Te kurirske zveze pa so se že takoj po prvi odjugi razpredle naprej na Koroško. Predani in prav toliko hrabri kurirji so na ta način dan za dnem prenašali iz štabov v čete in obratno nešteto vojaških povelj, političnih direktiv, literature, spremljali in vodili partizanske funkcionarje in s tem odločilno pomagali razvijati in utrjevati široko bazo narodnoosvobodilnega gibanja. Ni je bilo več sile, ki bi mogla takemu sistemu organizacije še kdaj priti do živega in ji onemogočiti nadaljnji razvoj. Le partizani, ki so bili vsi prežeti z duhom, da so cilji narodne in socialne osvoboditve večji od vseh žrtev, ki so jih v tej borbi morali doprinesati, so bili sposobni, da so ob sodelovanju ljudstva zmogli te ogromne fizične napore. Kje na drugem mestu bo treba najti prostor in priložnost ter podrobneje opisati življenje v četah, ilustrirano s posameznimi detajli, brezštevne dolge nočne pohode, akcije itd.

V aprilu je četo okrepilo nekaj novih tovarišev; Stane Konstantin iz Loke in dva iz Ljubljane. V tem času je bil komandir Loške čete Stane Starc-Fazan iz Maribora, komisar pa Justin Dolinar-Adam iz Loke. Borci so bili dobro oboroženi, na trideset partizanov so prišli štirje puškomitraljezi. Po številu so prevladovali tovariši iz Loke, saj jih je bilo šestnajst. Ni še dobro skopnel sneg, ko se je četa premaknila pod Oberše in preko Sv. Andreja na Sv. Petra hrib. Tu se ji je priključila skupina novih partizanov iz Ljubljane, katere večji del je ostal v Loški četi, ostali pa so odšli v Poljansko četo. Loška četa je nato krenila v daljši pohod in v Gabrku izvedla

Karl Notar-Kovač iz Medvod

uspešni napad na nemško avtokolono, ki je pripeljala iz Poljan. Podobno akcijo je čez nekaj dni zopet ponovila ter nadaljevala pot čez Gabrško goro. Vodstvo si je ogledovalo novi teren, proučevalo terensko situacijo okrog Loke ter v ta namen zadržalo četo nekaj časa pod Lubnikom. Del čete se je nato vrnil nazaj pod Osovnik, patrulja okrog 18 ljudi pa je iz operativnih razlogov nadaljevala pot čez selško cesto, pod Crngrobom zavila na polje in pod Sv. Duhom skozi Stari dvor krenila pod Osovnik. V neposredni bližini Loke so bile pod Crngrobom izvedene nekatere preiskave. Nemce je ta pohod in akcije partizanov silno vznemiril. Pričeli so z novimi pripravami za napad. Mesec maj pa je postajal zaradi številnih akcij, ki jih je četa izvajala bodisi v celoti bodisi s patruljami po vaseh blizu Loke, na železnico, v sami Loki itd., vedno bolj aktiven. S skromnimi tehničnimi sredstvi so si nekateri tovariši znali urediti še skromnejšo tehniko, kjer so

izdelali na tisoče propagandnih gesel, katere so trosili partizani na svojih akcijah. Tako so med drugim 1. maja posuli z listki športno igrišče v Loki. Na enem izmed četnih premikov 6. maja 1942 je padel tudi priljubljeni partizan Jaka Božnar iz Hrastnice, zadet od nemške zasede na Sv. Andreju. Zaradi njegove izredne sposobnosti in predanosti je izguba četo zelo prizadela.

Junija meseca je četa taborila pod Osovnikom v bližini Močeradnika. Po akciji, ki so jo prve dni junija partizani izvedli na železnico in pri nemškem kolonistu pri Miklavževih v Zabnici, so Nemci pričeli pošiljati proti Osovniku izvidniške patrole iz Sore in iz Loke. Ponoči 4. junija je prišlo iz ljubljanske strani okoli 100 novih partizanov, ki so imeli nalogo nadaljevati pot pod Karavanke in na Koroško. Ustavili so se v taborišču Loške čete, kamor so pred tem prišli tudi Lojze Kebe-Štefan in njegova žena Vlasta Tomšič, Vinko Hafner in drugi. Dne 5. junija so Nemci že v ranem jutru pričeli pritiskati na taborišče in okrog 5. ure zjutraj so preko njega že švignile prve krogle. Nekaj minut zatem je prišlo obvestilo, da so prve jutranje patrole že naletale na Nemce. Vseh 130 partizanov je po načrtu štaba takoj razvilo bojno črto in zasedlo vse dohode do taborišča, v zvoniku cerkve pa je bila nameščena močna zaseda. Vse dopoldne je preteklo ob posameznih praskah. Nemci so zaenkrat samo še tipali in izgledalo je, da še niso zasedli vseh položajev, čeprav so prodirali istočasno s treh strani: iz Sore, iz lipniške grape in iz Hrastnice. Borba se je z vso srditostjo razvila okrog druge ure popoldne. Nemški topiči, minometalci, težki in lahki mitraljezi, puške in bombe, vse je grmelo naenkrat. Švabi so se drli in klicali drug drugega na pomoč ter si dajali poguma. Trda noč je šele prekinila njihovo vpitje in grmenje, s seboj pa so odpeljali preko 30 mrtvih. Partizani so drugi dan ob križišču poti, ki pelje iz Sore, pokopali tri svoje tovariše (borba je opisana v lanskim Loških razgledih), omenjeni novi borci pa so že naslednjo noč krenili preko Sore in Sorškega polja na določeno jim operativno področje.

Spričo vedno večje aktivnosti partizanov je postajal tudi pritisk Nemcev po mestih in vaseh vedno močnejši. Toda ves teror, internacije tja do mučenja in ubijanje talcev ni nič zaleglo. Ljudje so se povsod veselili prihoda partizanov, po dolinah pa kar sami iskali zvezo z njimi ter jih obveščali o premikih Nemcev.

Stane Konstantin iz Loke, nosilec Spomenice 1941, je bil puškomitraljczec v pomladanskih akcijah na Poljanškem leta 1942

Med osovniško borbo je bil komandir Fazan imenovan za komandanta II. bataljona I. grupe odredov in je meseca junija zapustil Loško četo. Že od vsega začetka je Loško četo večkrat obiskoval tudi komisar bataljona heroj Maks Krmelj-Matija, ki je ob vsaki priliki znal vzpodbujati borce k novim akcijam. Za novega komandirja Loške čete je bil imenovan znani junak iz bitke v Dražgošah tov. Franc Biček. Partizani Loške čete so bili ponosni, da so dobili za komandirja tako junaškega borca kot je bil tovariš Biček. Imel je vse odlike partizanskega vojaškega voditelja. Bil je neustrašen borec, poleg tega pa preudaren, znal je ceniti življenje vsakega partizana, do skrajnosti je bil natančen pri izvajanju akcij, po delavnosti in disciplini pa vzor vsem partizanom. Kot takšen je užival veliko spoštovanja in avtoriteto. Pravo veselje je bilo iti za njim v akcije, saj v tem pogledu tudi ni nikoli poznal miru. Četa je bila tedaj večji del v pohodih. V juniju je bila nekajkrat zaporedoma v napadalnih akcijah na poljanski cesti. Sodelovala je v kombiniranem napadu Poljanskega in Selškega bataljona na žandarmerijske postojanke na Trebiji, v Gorenji vasi, Poljanah in Gabrku. Ob tej priliki je izvedla napad na šolo v Gabrku, kjer je bila žandarmerijska postaja, izvršila številne zaseke na cesti ter v ta namen mobilizirala kot pomoč večje število moških iz Gabrške gore. Del čete pa je imel nalogo prekiniti v Hrastnici telefonsko zvezo s postajo na Črnem vrhu in postaviti zasede tem žandarjem. Šele v dopoldanskih urah naslednjega dne je uspelo okrepljenim nemškim tankovskim kolonom iz Loke prebiti partizanske zasede in odstraniti ovire.

Po dolgem pohodu, ki ga je naredila po tem napadu v Poljanski dolini četa sredi junija iz Sv. Petra hriba skozi Sopotnico, mimo Lubnika, Sv. Tomaža in preko Selščice k Sv. Mohorju, se je ustavila na Jelovici. Skupno s Selško četo je podvzela prehranjevalno akcijo v Kropo na nemški konsum, poleg tega pa opravila delno mobilizacijo. Takoj zatem je krenila nazaj in je bila konec junija že zopet za Lubnikom in v Gabrški gori. Najavljen je bil namreč prihod borcev II. grupe odredov. Res je bila že 2. julija vzpostavljena zveza z nekaterimi njenimi skupinami. Četa se je z njimi združila v skupnem taborišču in pripravila hrano za vse enote. Štab I. in II. grupe odredov, komandanta Jože Gregorčič in Stane Rozman ter komisarja Lojze Kebe in Dušan Kveder, je izdelal skupni načrt za ponovni napad na Poljansko dolino, kamor bi morali kreniti še isti večer. Borci Loške čete so bili dodeljeni posameznim enotam II. grupe odredov kot vodiči, ker so dobro obvladali situacijo na terenu. Že okrog 4. ure popoldne pa je postalo jasno, da predvidenega načrta ne bo mogoče izpeljati ob tej priliki, ker so po blegiški cesti že prihajale kolone nemških oklopnih avtomobilov, kamionov itd. Nemci so od vseh strani obkolili in pritisnili na položaje, ki so jih partizani še pravočasno zasedli. Del Loške čete je komandir Biček še isto noč peljal skozi nemške obročje, ostali tu zbrani številni borci pa so bili iz operativnih razlogov razdeljeni na posamezne grupe in se tako prebijali skozi nemške zasede. Boji so se bili tako rekoč prsa v prsa, saj so se Nemci na akcijo temeljito pripravili. Z borci II. grupe odredov se niso prvič srečali šele na terenu Gorenjske, poznali so jih že iz borb na nemško-italijanski meji pri Litiji, kjer so jih čakali ob prihodu na svoje okupirano ozemlje in utrpeli občutne poraze, nato pa jih spremljali na vsem njihovem pohodu preko Gorenjske na Koroško in Štajersko. Ogromno število Nemcev je bilo stalno za petami razdeljenim partizanskim enotam, ki so se proti koncu

julija ponovno zbrale v novem taborišču pod Mladim vrhom.

Ne samo za lokalne loške prilike, temveč tudi z vidika opisovanja splošne zgodovine NOB je potrebno naslednji primer še posebej osvetliti. Ko je Loška četa junija 1942 taborila na Jelovici, se ji je pridružil Polde Krainer, sin takratnega nemškega žandarja, ki je že pred vojno služil kot žandar v Loki. Kakor je bilo že opisano, je bila Loška četa meseca marca napadena pri Jamniku nad Hrastnico. V to akcijo je pripeljal gestapovce žandar Krainer, ki je te predele dobro poznal še izpred vojne in se s svojimi temnimi posli zvezal s tragedijo, ki se je odigrala v teh kmečkih hišah. Sedaj pa je hotel najti v Loški četi zatočišče žandarjev sin. Borce iz Loke so najprej postavili zahtevo, da pride Krainer v četo lahko šele takrat, ko bo pripeljal vanjo še svojega očeta. S hinavsko vlogo pa mu je uspelo borce prepričati, da misli pošteno, in si je tako osvajal zaupanje. Njemu pa ni šlo samo za zaupanje, hotel je postati funkcionar. In tudi to mu je uspelo: postal je bataljonski kurir.

Nikjer ne bi bil mogel svojih izdajalskih načrtov tako izpeljati, kot jih je lahko ravno sedaj, ko je Loška četa delovala v sestavi borcev II. grupe odredov. Kot kurir je imel možnost samostojnega kretanja in to mu je omogočilo, da je držal zvezo tudi z Gestapom, kjer je sproti prejemal navodila za svoje vohunsko delo. Svoje izdajalsko delo, ki ga je pripravljaval in izvršil v juniju in juliju 1942, je hotel zaključiti z dobro pripravljenim načrtom. Zgodilo se je takole:

Ob koncu julija je taborila Loška četa skupno z II. bataljonom II. grupe odredov pod Mladim vrhom. Patrola petih partizanov je bila neki večer poslana v Farji potok po municijo. Sodeloval sem v patroli in ko smo se zjutraj ob 4. uri vračali v taborišče, so nas na prehodu z glavne poti sami od sebe začeli opominjati neki nedoločeni zunanji znaki, na kar smo postali pozorni in hkrati čutili neko negotovost. Po povratku v taborišče sem moral po vrstnem redu na stražarsko mesto na vrh Mladega vrha. Čim se je popolnoma zdanilo, sem zagledal na cesti naravnost pod seboj nemško kolono. Dogodek sem takoj sporočil v taborišče, kjer so pospešeno pripravili zajtrk in uredili vse potrebno za odhod na bolj povoljne položaje. Četa in II. bataljon II. grupe odredov sta krenila v smeri proti Blegašu. Na pol poti med Mladim vrhom in Blegašem je prišel naproti »kurir« Krainer in komandirju čete sporočil, da prihaja iz štaba Poljanskega bataljona,

Niko Kavčič iz Loke in Stane Bernik iz Stare Loke, nosilca Spomenice 1941. Prvi je prišel v partizane v začetku marca 1942 v loške hribe, drugi se je spomladi 1942 priključil partizanom na Dolenjskem in decembra 1942 prišel v Loško četo. Fotografirana spomladi 1943 pod Lubnikom

Rudi Lukman iz Ljubljane je prišel med gorenjske partizane z drugo skupino borcev, ki so se maja 1942 pridružili Loški četi. Fotografiran kot član VOS za škofjeloško okrožje

od koder prinaša sporočilo, da bo v bližini Črnega kala pod Blegašem zbor Poljanske in Loške čete in da je Poljanska četa že na Blegašu. Loška četa je z borci II. grupe odredov krenila proti Blegašu, kajti pod Žetino in po blegaški cesti so že prihajali Nemci, Krainer pa je zopet odšel po svojih »kurirskih« zvezah...

V pobočje Blegaša smo prišli 3. avgusta okrog 8. ure zjutraj. Četnim kurirjem je še uspelo vzpostaviti zvezo, četi pa nista več prišli skupaj, kajti, takoj ko smo prišli v Blegaš, so Nemci obroč že stisnili. Prvi rafali in bombe so naznanili pričetek borbe. Poljanska četa je prva naletela na Nemce, zato se je borba vnela že navsezgodaj v izredno nepovoljni terenski situaciji, ker Poljancem še ni uspel premik na višje pobočne položaje Blegaša. To je uspelo Loški četi, ki se je umikala iz Črnega kala, dočim so Poljanci vršili premik iz doline. Ločanom je uspelo priti v Blegaš le nekaj minut pred Nemci. Med izvajanjem taktičnega umika po zahodnem strmem pobočju Blegaša je bila četa ves dan

in vso noč med neprestanim ognjem, se prebijala skozi brezštevilne nemške zasede in zjutraj prekoračila staro jugoslovansko-italijansko mejo. Z mesta nad Robidnico, kjer smo se ustavili, smo zagledali vrh Blegaša, na njem pa vse polno Nemcev. Tudi Nemci so naš umik preko meje v zadnjem trenutku odkrili in o tem takoj obvestili Italijane, ki so gonjenje nadaljevali. V Blegašu pa je hajka trajala še dalje in se zaključila šele po dveh dneh. Poljanska četa je v teh bojih žrtvovala 18 svojih hrabrih borcev, ostali pa, ki so borbo preživeli, so prestali nadčloveške napore. Ta čas je blegaški sektor obkoljevalo okrog 6000 policajev, žandarjev in SS-ovcev. Zaradi velike vročine, ki je v teh dnevih vladala, je pritisnila neizprosna žeja in ker partizani niso nikjer prišli do vode, so si rezali žile, da so srkali lastno kri. Toda kljub dragocenim žrtvam, ki so v tej težki borbi morale pasti, Nemci Krainerjeve peklenške zamisli niso mogli uresničiti. Načrt je namreč predvideval, da se bodo partizani Poljanske in Loške čete ter borci II. grupe odredov združili na Črnem kalu, kjer bodo Nemci z njimi zlahka opravili, kajti svoj obroč so zaključevali s strani Leskovce. Krainer niti ni čakal izida borbe, temveč je takoj šel v dolino in se Gestapu »uradno« predal.

Loška četa se je 4. avgusta na Robidnici nad Novaki poslovila od borcev II. grupe odredov, ki so se vrnili in preko Jelovice nadaljevali med neprestanimi borbami svojo pot na Štajersko. Četa je še isti večer odšla v No-

vake, kamor so partizani prvič prišli, izvršili nekaj akcij in bili povsod navdušeno sprejeti. Ljudstvo iz teh krajev je tedaj prvič videlo oboroženo partizansko enoto, zato so v svojem velikem navdušenju kar javno manifestirali in klicali po Novakih: »Naši rešitelji so prišli!« itd. Četa je nadaljevala svoj pohod mimo Cerkna naprej v Grahovo in v Bukovo, kjer je izvedla nekatere sabotažne akcije, od tod pa krenila na Šentviško planoto nad Grahovem, kjer se je zadržala nekaj časa. Nekaj tisoč Lahov je bilo četi neprestano za petami in se ji hotelo maščevati za številne izvedene akcije. Po zadnjem napadu, ki ga je četa doživela pod Poreznom okrog 25. avgusta, ji je preko noči uspelo prebiti se čez staro italijansko-jugoslovansko mejo v Zgornjo Davčo. Še isto noč je v dolgem pohodu preko Podrošta zavila po strmi grapi do visoke gorske vasi Torke pod Ratitovcem. Naslednji dan so četo že zasledovali Nemci iz Železnikov in Sorice. Po enodnevnem počitku je bila zvečer že v znanih vaseh Danjah, kjer je opravila nekaj akcij. Medtem je bila že vzpostavljena zveza s štabom I. grupe odredov, od koder je prišlo povelje, naj se četa umakne v Jelovico. Nemci so bili med pohodom Loške čete po Primorskem izvedli podobno obkoljevalno akcijo kot na Blegašu tudi na Jelovico, ki jo je več tisoč Nemcev prehajkalo po dolgem in v šir. Po tej akciji so nemške vojaške oblasti izdale velik lepak, v katerem so naznanile gorenjskemu ljudstvu, da so partizani na Gorenjskem dokončno poraženi in popolnoma uničeni.

Konec avgusta in v začetku septembra so se na Jelovici zbrali partizani Pokljuške, Selške in Loške čete ter po načrtu štaba I. grupe odredov izvedli več zaporednih kombiniranih akcij na Ribno, Kropo (28. avgusta), Podnart (30. avgusta), Sotesko in Nomenj. V Ribnem je bila izvedena prehranjevalna akcija večjega obsega, v Kropi onesposobljena tovarna za nadaljnje obratovanje ter v njej, na pošti in na občini zaplenjena 2 rotacijska, 5 pisalnih, 2 računska stroja, 1 ciklostil in večja količina papirja, v Podnartu požgan novi most čez Savo in na železniški postaji uničene telefonske in telegrafске naprave ter prometna pisarna, v Soteski na žagi zažgano veliko skladišče lesa, v Nomenju pa napadena železniška postaja. Tako so partizani na najbolj učinkovit način dokazali, kako naduta in lažna je bila sovražna nemška propaganda. Po opravljenem delu je Loška četa 7. septembra krenila preko Ratitovca zopet nazaj na svoje operativno področje, med potjo pa na Jesenovcu porušila cestno in telefonsko zvezo z gornjo Sel-

Ivan Založnik, učiteljskišnik iz Ljubljane, je prišel v Loško četo maja 1942. Fotografija je iz l. 1943, ko je bil sekretar okrajnega komiteja SKOJ za škofjeloško okrožje

ško dolino in s tem močno vznemirila žandarmerijske postojanke v Zalem logu, Sorici in Davči. Takoj drugi dan po odhodu Loške čete je Jelovico zajela nova ofenziva, v kateri je ponovno sodelovalo nekaj tisoč Nemcev. V tej neenaki in srditi borbi je padel tudi komandant I. grupe odredov narodni heroj Jože Gregorčič.

Nemci so v dolinah vedno bolj divjali in v odgovor na partizanske napade streljali nove in nove talce. V tem razdobju je sovražnik pričel tudi z novo obliko borbe proti partizanom. Posrečilo se mu je zbrati nekaj domačih izdajalcev, jih našemiti v razcapane obleke in jih v manjših obo-roženih skupinah pod svojim vodstvom pošiljati v partizansko zaledje. Ljudstvo je hitro našlo pravičen izraz in jih začelo imenovati »raztrgancie«. Ti so hoteli vnesti strah in nesigurnost med sodelavce NOB na terenu. Izdajali so se za partizane, a le redkokje jim je kdo nasedel, pa še to le od kraja. Partizani so morali spričo tega podvojiti borbena pripravljenost in čuječnost. Operativnost čete se je v jesenskih mesecih nadaljevala, čeprav je sovražnik po svoji poletni ofenzivi postavil nekaj novih žandar-merijskih postojank v izpostavljenih hribovskih predelih ter hotel s tem za vsako ceno zavreti partizansko gibanje.

Neprestani pritiski, ki so jih Nemci to jesen nadaljevali v vseh mogočih oblikah in smereh, tudi Loški četi niso prizanesli. Kdo ni poznal Stiskar-jevega Janeza, Janeza Bradeška, legendarnega kurirja Tarasa. Partizani, ki so poznali delo in življenje tega borca, ne bi storili prav, če ob tej priliki ne bi napisali nekaj besed v njegovo posvetilo. Stiskarjevo domačijo predstavlja majhna bajta, ki visi na strmem severnem pobočju Osovnika. Janez je še kot mlad fant prišel v Loko k nunam za hlapca. Med okupacijo se ni prav nič obotavljal in po lastnem preudarku našel sam pot v partizane. Kot dober poznavalec hribovskih predelov je bil določen za kurirja. Držal je zvezo preko nemško-italijanske meje ter s štabom bataljona in grupe odredov, torej na predelu Polhograjski Dolomiti—Žirovski vrh—Jelovica. Bil je neutrudljiv, počival je, kakor smo pravili, kar med potjo. Noč in dan je bil na poti in prenašal važna sporočila. Vsem partizanom je bil zaradi svoje globoke predanosti, velike delavnosti in tovarštva za zgled. Padel je v neenaki borbi 29. oktobra obkoljen od Nemcev za Pasjo vasjo. Izguba je partizane težko prizadela. Zato tudi spomin na kurirja Tarasa med njegovimi tovariši nikdar ne more obledeti.

Konec septembra, oktobra in novembra je bil ves dolomitski teritorij okrog nemško-italijanske meje pod udarom močne nemške ofenzive, v kateri so si Nemci postavili za cilj predvsem uničenje štaba Poljanskega bataljona in obeh čet, ki sta v tem času operirali na črti Sv. Ožbolt—Malenski vrh. Še prav posebej pa so Nemci hoteli uničiti kurirske zveze med Glavnim štabom NOV in I. grupo odredov na Gorenjskem. Nemci so si v tej hajki izrazito prizadevali prav slednje, ker so se lahko bogato okoristili s podatki, ki jim jih je dal »kurir« Polde Krainer. Najprej je pod Kozjekom 17. no-vembra ponoči padel kurir Glavnega štaba partizan Tarzan. V isti hajki se je Nemcem posrečilo ujeti tudi ranjenega bataljonskega kurirja Janeza Šubica, Narigarjevega iz Črnega vrha. V istem času je četa izgubila še dva zvesta tovariša: kurirja Bohuna, Janka Bernika iz Loke, ter Tarasovega brata Franceta Bradeška-Janošika. Oba so Nemci ujeli z zvijačo, prvega pri Kumru v Gabrški gori 18. novembra zvečer, drugega pa eno noč prej pri Dražnarju pri Sv. Ožboltu. Izguba je bila težka, ker so bili vsi ti pre-

Brata Janez Bradeško-Taras in Franc Bradeško-Janošik, kurirja Loške čete. Taras je prišel v četo 11. marca 1942 in je padel konec oktobra 1942. Janošik pa je bil ujet novembra 1942 in je umrl v taborišču Mauthausen

izkušeni partizanski borci, saj je Bohun že decembra 1941 sodeloval v borbi pod Črnim vrhom, nato v Dražgošah itd. Toda tudi drugi bataljoni gorenjskih partizanov so bili v stalnih akcijah in trdih borbah z Nemci. V eni izmed njih je bil sredi oktobra na Jelovici ranjen komisar I. grupe odredov narodni heroj Lojze Kebe in je 20. oktobra podlegel smrtni rani.

Loško četo, ki je zaradi svojih operativnih nalog stalno menjavala mesto svojega bivanja, enkrat se je držala pod Gabrško goro ali pod Lubnikom, drugič zopet okrog Sv. Ožbolta ali Sv. Andreja, so še naprej zasledovale okrepljene nemške enote in jo napadale. Kljub temu pa je medtem izvedla številne uspešne akcije na poljanski in selški cesti, na železniški progi, v samem mestu itd. V trdi zimi proti koncu leta 1942 se je tako izmučena utaborila v gozdu pod Krtelom pri Sv. Ožboltu. Nemci so taborišče izsledili in četo 7. januarja 1943 iznenada napadli. V tej bitki je našlo smrt 7 borcev.

Vzporedno z rastjo in utrditvijo vojaških enot, ki so svojo nalogo junško izpolnjevale in tako pripravljale temelje za nove partizanske formacije, ki so se začele uspešno uveljavljati že v prvih mesecih leta 1943, je poleti 1942 odšla iz vojske na teren prva skupina borcev z nalogo, da širijo misel narodnoosvobodilnega gibanja in da po vaseh, mestih in tovarnah povežejo sodelavce OF v čvrste organizacije Narodnoosvobodilnih odborov, katere je ljudstvo že sprejemalo kot svojo novo obliko oblasti. Mesto Škofja Loka je s svojim globljim zaledjem spričo dobrih priprav predstavljalo ugoden teren, kjer je mogla Partija uspešno razvijati politično delo na terenu. Z novo organizacijo mreže NOO na terenu so imeli aktivisti polne roke dela. NOO so dobivali v smislu duhovne in materialne krepitve narodnoosvobodilnega gibanja nove konkretne naloge, ki pa jih spričo povečanega okupatorjevega terorja ni bilo lahko opravljati. Sadovi plodnega dela so pokazali svoje vidne uspehe že takoj prve mesece leta 1943, ko so vojaške enote ob sodelovanju organizacij na terenu izvedle mobilizacijo v nove partizanske bataljone. Okrog Škofje Loke so takrat zrasli novi bataljoni, ki so

kasneje odločilno vplivali na ustanovitev Prešernove brigade in ojačenje enot IX. korpusa. Dobra vojaška in politična predpriprava je ustvarila ugodne pogoje za hitro partizansko mobilizacijo, s tem pa je bil zadan učinkovit udarec nameram nemške vojaške komande, ki je hotela vse gorenjske fante mobilizirati in poslati na svoja bojišča.

Poleg številnih akcij, ki so jih z velikim požrtvovanjem opravljali člani NOO, ne moremo mimo dejstva, da so prav oni v veliki meri prispevali k razvoju partizanskih tehnik na Gorenjskem. Čeprav so bile tehnike raztresene po Poljanski in Selški dolini, v Davči, v gozdovih nad Kokro in v sami Škofji Loki, so bili v njihovo delo vključeni tudi aktivisti iz mesta, bodisi v tej ali oni organizacijski odgovornosti.

*

Zgornje opisovanje zgodovine NOB se nanaša samo na eno izmed številnih področij Gorenjske, kjer se je v tem času že vsepovsod z enako srditostjo širila veličastna borba vsega naprednega ljudstva proti okrutnemu okupatorju. Veliki cilji te krvave borbe so zahtevali dragocene žrtve; večji del preizkušenih revolucionarnih voditeljev, ki jih je že pred vojno vzgojila Komunistična partija in ki so neutrudljivo delali pri širjenju vstaje na Gorenjskem, je v številnih bojih izkravavel. Pustili pa so za seboj celo vrsto prekaljenih voditeljev, ki so za njimi stopili na čelo novih partizanskih enot in jih zmagoslavno vodili vse do zmagovitega konca narodnoosvobodilne borbe.